Uludağ Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Dergisi
http://kutuphane. uludag. edu. tr/Univder/uufader. htm

Görsel Sanatlar Eğitiminde Sınıf Yönetimi: Bir Nitel Araştırma Örneği

Abdullah Ayaydın

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
abdullahayaydin@hotmail.com

ÖZET

Sınıf yönetimi, genel olarak, belirlenen eğitim amaçlarının gerçekleştirilmesi için planlama, örgütleme, uygulama ve değerlendirme işlevlerine ilişkin ilke, kavram, kuram, model ve tekniklerin sistematik ve bilinçli olarak uygulanması ile ilgili etkinliklerdir. Sınıfta öğrenme ortamının ve yaşantılarının düzenlenmesi ve yönetilmesi, öğretmenlerin sorumluluğu olarak kabul edilmektedir. Eğitim amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için sınıf yönetiminin en etkili öğesi öğretmendir. Bu araştırmanın amacı; ortaöğretimde görev yapan görsel sanatlar öğretmenlerinin sınıf yönetimi yaklaşımlarını saptamaktır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Tipik durum örneklemesi yöntemi tercih edilmiştir. Geleneksel olarak eğitim sistemimizde sınıf yönetiminin bir disiplin sağlama etkinliği olarak görüldüğü söylenebilir. Bu nedenle tutumlar daha çok sınıf yönetiminin davranış düzenlemeleri ve insan ilişkileri boyutlarıyla ilgilidir.

Anahtar Sözcükler: Sınıf Yönetimi, Görsel Sanatlar Eğitimi, Nitel Araştırma.

Classroom Management in Visual Art Education: A Model of Qualitative Research

ABSTRACT

Classroom management involves systematically planning, organizing, applying, and evaluating certain principles, concepts, models and methods in order to attain expected educational goals. Managing and organizing the instructional environment are among the major responsibilities of a teacher. The teacher is also the most significant factor in the process of realizing educational goals. The aim of this research is to find out the classroom management approaches of art education teachers' work in secondary education. Among qualitative research methods, case study pattern and typical case sampling methods were used in this study. Traditionally, it can be said that classroom management is accepted as keeping the discipline in our educational system. Therefore, most of the researches are on the behavior modification and human relations dimensions of classroom management.

Key Words: Classroom Management, Visual Art Education, Qualitative Research.

GİRİŞ

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1972, s.12). Bireyin davranışlarında meydana gelmesi istenilen değişikliğin, önceden tasarlanmış ve tesadüflere bağlı kalmayacak şekilde istenilen yönde olması gerekmektedir. Dolayısıyla okuldaki öğrenmelerin, maksatlı öğrenmeler olması gerektiği, okulda gerçekleştirilen davranış değişmelerinin öğrenciye bazı kişilik özellikleri kazandırmak için yapıldığı açıktır (Özçelik, 1981, s.33). Eğitim sürecine -en genel kabul gören tanımı ile- bir davranış değiştirme süreci olarak bakıldığında, bu sürecin yürütülmesini sağlayacak olan kavramın eğitim programı olduğu görülür. Başaran (1983, s.83)'a göre; bir eğitim yerinde öğrencilerin önceden belirlenmiş eğitim amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için planlı yapılan eğitsel etkinliklerin tümüne eğitim programı denir.

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını hissedebilen, çözüm önerileri üretebilen, yaratıcı, yapıcı ve üretken bireylerin yetişebilmesi için, eğitim sistemlerinin belirli periyotlarla kendini yenilemesi, bunun için de olumlu ve eksik yönlerini sorgulaması gerekir. Eğitim programları, geçmişi günümüze taşıyabilen, yani belirli değerlerin taşıyıcısı; günümüz insanının ihtiyaçlarına

cevap verebilen; en önemlisi de geleceğin insanını yetiştirebilen nitelikte olmalıdır (Buyurgan, 2007, s.658).

Eğitim-öğretim etkinliklerinin önemli bir kısmı sınıf olarak tanımlanan mekânlarda yapılır. En genel anlamıyla sınıf; toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel vb. açıdan çok fazla benzer özellikler gösteren ve belirli bir amaca yönelik olarak tanımlanmış küçük insan gruplarıdır (Karslı, 2009, s.5). Sınıf ortamında yürütülen eğitimin istenen amaçlar doğrultusunda ve düzenli olarak yürütülebilmesi için bu ortamın bir yönetime ve bir yöneticiye ihtiyacı vardır. Bu düşünce ile bakıldığında eğitimde sınıf yönetimi kavramı ve bu kavramın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Başar (2005, s.6)'a göre; sınıf yönetimi, hazır bulunuşluk düzeyleri benzer insan grubunun yönetilmesidir. Çelik (2003, s.2)'e göre ise; sınıf yönetimi sınıf kurallarının belirlenmesi, uygun bir sınıf düzeninin sağlanması, öğretimin ve zamanın etkili bir şekilde yönetilmesi ve öğrenci davranışlarının denetlenerek olumlu bir öğrenme ikliminin geliştirilmesi sürecidir.

Eğitim sürecinin başarılı olabilmesi için, öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği mekânların en küçük birimi sayılabilecek olan sınıfların iyi yönetilmesi gereklidir. İyi yönetim ancak iyi bir yöneticinin olduğu yerde söz konusu olabilir. Sınıf ortamının yöneticileri öğretmenlerdir. İyi bir sınıf yönetimi iyi bir öğretmenle sağlanabilir. Burada öğretmeni niteleyen *iyi* sıfatı açıldığında kapasite, alan hâkimiyeti, genel kültür gibi birçok nitelik ortaya çıkabilir.

Araştırmalar, öğretmenin sınıf yönetimindeki performansının öğrencilerin performansını da artırdığını ortaya çıkarmıştır. Öğretmenin etkili olması, sınıf etkinliklerini iyi organize etmesi ve yönetmesine bağlıdır. Öğretmen davranışının öğrencilerin öğrenme davranışları üzerindeki etkisi üç boyutta incelenmektedir: (1) Öğretmenlerin sınıf etkinliklerini yönetme ve organize etme becerileri, (2) öğretmenlerin öğretimsel materyalleri kullanma becerileri ve (3) öğretmen öğrenci ilişkisi (Çelik, 2003, s.18).

Öğrenci, bilginin somut yansıması olan görüntüler yoluyla, davranışın örneklerini izleyerek, davranış kazanma ve değiştirmeyi kolaylaştırabilir. Öğrencinin göstermesi gereken davranışlar konusunda ona en yakın örnek görüntü, öğretmenden gelmelidir (Başar, 2005, s.75).

Sınıfın iyi yönetilmesi, eğitimde başarılı olmak için ilk adım olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle öğretmenin liderlik rolü ön plana çıkmakta ve grup dinamizmini bilmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yönetim ile öğretim birbiriyle bağlantılı olmaktadır. Bir bakıma sınıf yönetiminde

başarılı olanlar genellikle iyi öğretmen özelliklerini taşımaktadır (Demirel, 2005, s.175).

Öğrenme-öğretme sürecinin yönetiminde öğretmenin özellikle dikkat etmesi gereken yönetim birimleri; zaman yönetimi, davranış yönetimi, ilişki yönetimi ve sınıfın fiziksel düzeni olarak sıralanabilir.

Görsel Sanatlar Eğitiminde Öğretmen ve Sınıf Yönetimi

Görsel sanatlar eğitimi genel eğitim sürecinin bir parçası olarak amaçlı ve planlı öğretim etkinliklerinin yapıldığı bir alandır. Kırışoğlu (2002, s.2)'na göre; resim, heykel, mimarlık, grafik sanatlar, endüstri tasarımı, uygulamalı sanatlar, sinematografı, fotografi, moda tasarımı, bilgisayar sanatı gibi oldukça geniş alanların tümüyle ilgili olarak okul öncesinden yüksek öğretime kadar her aşamadaki sanat eğitimi ve öğretimiyle ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalara denir. Gökaydın (1982, s.46; 1996, s.28)'a göre; ayrıca sanat eğitimi bir organizasyon yöntemidir. Görsel algılamaya dayalı bir takım kuramlar önderliğinde çocuğu maddi yani malzeme ile düşünceleri arasında çeşitli bağlantılar kurmaya buluşlar yapmaya alıştıran bir yöntemdir.

Yukarıdaki tanımların yanı sıra birçok tanım bu alanın özellikle yaratıcılık bağlamında yürütülen etkinlikler kapsamında olduğunu vurgulamaktadır. Boydaş ve Balcı (1997, s.169)'ya göre; görsel sanatlar eğitimi olarak sanat eğitimi, bireylerin duygu ve düşüncelerini biçimlendirmede (nesnelleştirme) yeteneklerini yaratıcılık güçlerini estetik bir düzeye ulaştırmak amacıyla yapılan eğitim sürecidir. San (1988, s.11)'a göre; sanat eğitimi, genel anlamda güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan okul içi ve dışı yaratıcı sanatsal eğitimidir. Etike (1995, s.15)'ye göre ise; sanat eğitimi, insanın duygu, düşünce, yeti ve yeteneklerini bir bütün olarak geliştirmeye yönelik yapıcı ve yaratıcı etkinlikleri kapsar.

Görsel sanatlar eğitimini amaçları doğrultusunda etkin kılacak olan ve genel eğitim içinde hak ettiği yere getirecek olan en önemli kişiler öğretmenlerdir. Sönmez (2005, s.77)'e göre; öğretmen çağdaş bilim, sanat ve düşünün temsilcisi olmalıdır; çünkü bu tür değerlerle ülkeyi çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarabilir.

Resim-iş öğretmenliği, ortaöğretim sürecinde sanat eğitimini pek önemsemeyen birtakım kurumların daha önceki dönemlerdeki uygulamalarda olduğu gibi, sadece yetenekli bir grup öğrenciye, masaya konulan bir sürahinin resmini yaptırmak, ya da tabure üzerinde oturan bir öğrencinin resmini çizdirmekle sınırlı değildir. Günümüzde Resim-iş

öğretmeni tüm öğrencilerini yaratıcı düşünme ve uygulamalara yönelten bir sanatçı, görev aldığı eğitim kurumunun sanat danışmanı, iletişim tasarımcısı, sahne tasarımcısı, fotoğrafçısı, dekoratörü ve masaüstü yayıncısı ya da grafikeri gibi donanımlı olmak zorundadır (Genç, 2004, s.8). Sanat eğitimcisi olmayan yerde sanat eğitiminden söz edilemez. Bununla beraber sanat eğitimini çağdaş kılacak ilk yönlendiriciler de sanat eğitimcileridir (Atan, 2000, s.35). Resim-iş anabilim dalından donanımlı olarak mezun olmayan öğretmenlerin çoğu Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev aldıklarında sanattan iyice kopmakta, okulda öğrendikleri de zamanla körelmekte, öğrencilerine sanatı anlatıp sevdirme konusunda yetersiz kalmaktadır (İlkyaz, 2004, s.89).

Görsel sanatlar eğitiminde sınıf, öğretmen ve sınıf yönetimi kavramları diğer alanlara göre farklılıklar gösterebilmektedir. Görsel sanatlar eğitimi alanında derslerin derslerde kullanılan yöntemler, derslerin yürütüldüğü ortamlar (sınıf veya atölye), öğrenci-öğretmen ilişkisi, zaman yönetimi gibi bu derse özgün bazı durumlar oluşturabilmektedir. Örneğin, görsel sanatlar eğitiminin yürütüldüğü fiziki ortamın sınıf veya atölye olması bu dersin sınıf yönetimini ve dersin kalitesini önemli derecede etkileyebilmektedir.

Vural (2004, s.142) nitelikli bir resim dersliğinin (atölye) genel özelliklerini şöyle özetlemektedir: a) Okulda bulunan tüm görsel sanatlar eğitimi araç-gereçleri, materyalleri ve medya araçları burada toplanmalıdır. b) En az yirmişer adet ilgili sınıfların bu ders ile ilgili kitapları bulunmalıdır. c) Atölyelerden 4. ve 5. sınıflar da yararlanmalıdır. d) Atölyelerde resim sehpaları, öğrenci sayısına yakın suluboya, guaş boya, resim kalemleri, fırçalar, su kapları vb. araç-gereçler bulundurularak öğrencilerin malzeme ihtiyaçları giderilmeye çalışılmalıdır. e) Ayrıca bu alana ilgi duyan öğrenciler, çalışabilecekleri ek zamanlarda atölyeden yararlanabilmelidir.

Resim-iş programının büyük bir kısmı atölyeyi zorunlu kılmaktadır. Fakat okullarda atölyeler yetersiz olduğu kadar bazen de hiç yoktur. Araç gereç yokluğu bile çoğu zaman sorun olmaktadır (Çakır, 1990, s.118; Kırışoğlu, 2002, s.7; Öztop, 1993, s.45). Geleneksel eğitim anlayışında sınıf yönetimini doğru değerlendirebilmek için bu durum da göz önünde tutulmalıdır.

Görsel sanatlar eğitiminde fiziksel ortam diğer birçok etkisinin yanında ayrıca öğrenci-öğretmen ilişkisini de şekillendireceğinden sınıf içi disiplini de etkiler. Disiplin sağlama gayreti dersin akışını etkileyeceğinden zaman yönetimini de dolaylı olarak etkileyebilir. Ataman (2003, s.192)'a göre; sınıf ortamının fiziksel olarak düzenlenmesi, sınıfta uygulanan öğretim

süreçleri ve öğretim programı davranış probleminin oluşunu belirleme açısından önemli rol oynar.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; güzel sanatlar eğitimi dersinde uygulanmakta olan yöntemde (geleneksel yöntem) öğretmenin ders içindeki tutum ve davranışlarını incelemek ve sınıf yönetimi açısından değerlendirmektir.

Problem

Görsel sanatlar dersinde sınıf yönetimi nasıl sağlanmaktadır?

Alt Problemler

1. Öğretmen kendi profilini nasıl tanımlamaktadır?
2. Öğretmen profilini araştırmacı nasıl tanımlamaktadır?
3. Gözlem yapılan sınıfın öğrenci profili nasıldır?
4. Sınıfın (fiziki ortam) tanımı ve sınıf içi iletişim nasıldır?
5. Gözlemlenen dersin tanımı ve zaman yönetimi nasıldır?

YÖNTEM

Nitel araştırma alanları oldukça çeşitlidir. Sanatın özel yapısı bu alanları daha da çeşitlendirir. Bu çeşitlilik hem yöntemlerde ve hem de araştırılan konularda yaşanır. Nitel araştırmalar çeşitli ortamlarda, farklı disiplinlerden gelen araştırmacılar tarafından uygulanabilir (Kırışoğlu, 2009, s.161).

Bu çalışma genel olarak betimsel araştırmaya dayalıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırmada ayrıca nitel durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması nitel araştırmada çok yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Durum çalışmasında gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemleri kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Ankara ilinde seçilen bir ortaöğretim okulundaki hazırlık sınıfı resim-iş öğretmenleri ve bu dersi almak zorunda olan öğrencilerdir. Örneklemi ise, 6.sınıfta öğrenim gören iki şubedeki 62 öğrenci ve bu şubelerde görevli branş öğretmenleridir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama araçlarından bazıları olan mülakat, gözlem notları, ses kaydı, video ve fotoğraf kullanılmıştır.

Mülakat: Mülakatta yarı yapılandırılmış mülakat formu şeklindedir. Mülakat formu açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Sorular araştırma boyunca belirli bir düzen içerisinde ders öğretmenine yöneltilmiştir. Araştırmanın yapısı gereği, soruların cevapları öğretmene fark ettirilmeden not tutulmuş ve soruların sırası konuşmanın akışına göre sıralanmıştır. Ayrıca mülakat formuna konuşmanın akışına göre yeni sorular eklenebilecek ya da çıkarılabilecek şekilde düzenlenmiştir.

Gözlem Notları: Araştırma süresi boyunca sınıf ortamında geçen tüm süre içerisinde bulgu niteliği taşıyabilecek öğretmen ve öğrenci davranışları ve izlenen dersin akışını etkileyebilecek dış etkenler not edilmiştir.

Ses Kaydı, Video ve Fotoğraf: Araştırma süresince sınıf içinde yer alan öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişim sesli olarak kaydedilmiş zaman zaman kamera ve fotoğraf çekimi yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma mülakat, gözlem notları, ses kaydı, video ve fotoğraf ile elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemi tabanlı istatistiksel yöntemlere de başvurularak çözülmeye çalışılmış ve elde edilen bulgular araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Araştırmada, elde edilen bulguların çözümlenmesinde *betimsel analiz* ve *içerik analizi* yaklaşımlarına başvurulmuştur. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. İçerik analizinde ise temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.158-162).

BULGULAR

Bu kısımda araştırmada elde edilen bulgular alt problemlere bağlı olarak dört temada ve alt temalarda ele alınmıştır:

Öğretmen Kendi Profilini Nasıl Tanımlamaktadır?

Bu kısımda araştırmaya katılan öğretmenin kişisel profili kendi ifadelerinin yorumlanması ile elde edilmiştir. Öğretmen ile yapılan görüşmenin (mülakat) dökümü sonucunda veriler elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen görsel sanatlar öğretmenliği (Resim-iş) mesleğini seçmesine sebep olarak "çocukluğunda resim derslerini seviyor olmasını" göstermiştir. Mesleği ile kitap okuma konusunda, öğrenciliği yıllarında çok kitap okuduğunu ve bu kitapların çoğunlukla estetikle ilgili olduğunu ama mesleğe başladıktan sonra kitap okumaya zamanı olmadığını, ayrıca okumasa da piyasada bulunan kitapların çoğunu gözden geçirdiğini belirtmiştir. Katılımcı "Mesleğinizle ilgili bir araştırmanız oldu mu?" sorusuna karşılık olarak "Ben araştırmacı birisiyimdir. Hep bir şeyler karıştırmayı severim ama bilimsel anlamda bir araştırmam olmadı" cevabını vermiştir.

Mülakat sonucu elde edilen bazı veriler sonucunda katılımcı öğretmenin özgeçmişi ile ilgili olarak; dört yıllık deneyimi olduğu, sergilere fırsat buldukça gittiği, herhangi bir ulusal veya uluslararası mesleki kuruluşa üyeliği olmadığı, güzel sanatlar fakültesi resim bölümü mezunu olduğu, haftada bir boş günü olduğu ve onda da İngilizce öğrenmeye çalıştığı, her yıl öğrenci çalışmalarını panolara asma suretiyle yılsonu sergisi açtığı anlaşılmıştır.

Bir öğretici olarak en güçlü olduğu yönünü **"**Öğrencilerimle iyi diyalog kurarım. Gördüğünüz gibi biraz gürültücü ve yaramazlar ama beni severler. Öğretmenseniz sabırlı olmak zorundasınız" şeklinde ifade eden öğretmen, zayıf veya yetersiz kaldığı yönüyle ilgili olarak ise "Belki biraz daha otoriter olmam gerekiyor ama öğrenci dövmek, bağırıp çağırmak yapıma aykırı" cevabını vermiştir. Güzel sanatlar fakültesi mezunu olmayı bir avantaj olarak gören katılımcı buna neden olarak tekstil ya da heykel mezunu arkadaşlarının çektiği zorlukları göstermiştir.

Öğretmen derste kullandığı yöntem ve metotlarla ilgili olarak; müfredata uyduğunu, stajyer öğrencilerle birlikte mümkün olduğunca farklı işler yapmaya çalıştığını sadece kendi alanı olan resimle sınırlı kalmak istemediğini belirtmiştir. Ayrıca yöntem konusunda "Her dersin başında mutlaka bir örnek gösteririm. Genelde öğrencilerin yapmış olduğu çalışmaları örnek olarak gösteriyorum. Ders boyunca da yardımcı oluyorum. Hiçbir şey yapmak istemeyen öğrenciler var. Onlara da boş bir kâğıt verip istediğiniz bir şeyler çizin diyorum." cümleleri ile ifade etmiştir.

Sanatı öğrencilere sevdirme konusunda "Mümkün olduğu kadar dersi sevdirmeye çalışıyorum. Sanatı sevsinler istiyorum. Sergi tarihleri

falan söylüyorum. Sergileri gezmelerini tavsiye ediyorum" diyen öğretmen, "Öğretim felsefenizin ve yönteminizin diğer meslektaşlarınızla aynı paralelde olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna "Resim dersi daha farklı bir şey. Yani yönteminiz farklı olmak zorunda. Çünkü diğer dersler gibi tahtada ders anlatmıyorsunuz. Serbest bir ortam oluşturmaya çalışıyorsunuz." şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenin Profili Araştırmacı Tarafından Nasıl Tanımlanmaktadır?

Araştırmada gözlemlenen öğretmen Güzel Sanatlar Fakültesi Resim bölümü mezunudur. Fakülte içinde karma resim sergilerine ve resim yarışmalarına katılmış. Dört yıla yakın bir süredir sanat eğitimcisi olarak çalışıyor. Sanat eğitimcisi olarak göreve başladığından bu yana aynı okulda çalışmaktadır. Okul içinde sanat eğitimi sergilerinin açılmasına öğrencilerin yarışmalara hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. Sanat eğitiminin öğrenciler için en azından diğer dersler kadar önemli olduğunu düşünüyor. Bu anlayışla dersinde titiz olmaya çalışıyor. Ama öğrencilerin derse olan ilgisizliği öğretmenin ders içindeki tutumunu değiştirebiliyor. Öğrencilerin derse eksik malzemeyle gelmesi, konuya itiraz etmesi ya da konu bitmeden sıkılması öğretmeni yeni konular üretmeye zorluyor. Çoğu zaman yarım kalan konular bitirilmeden yeni konuya geçilebiliyor. Hatta bir derste birden fazla konuya başlanabiliyor. Öğretmen yeni konularla öğrencileri derse daha iyi motive edebileceğini düşünüyor.

Öğretmen otorite olarak sınıfa yeterince hâkim değil. Dersin başında konuyla alakalı örnekler gösteriyor. Bu örnekler genelde öğrencilerin yaptığı örnekler olmakla birlikte ansiklopedilerden ve kataloglardan ünlü ressamların resimleri de gösteriliyor. Konu kısaca anlatıldıktan sonra öğretmen sınıf içinde dolaşmaya başlıyor. Sorunu olan öğrencileri tek tek dolaşıyor ve gerektiğinde öğrencilere yardımcı olmaya çalışıyor.

Gözlemlenen öğretmenin öğretim üslubu konuya göre değişebiliyor. Öğrencilerin ilk kez yapacağı bir konuda *"otoriter"* öğretim yoluna başvuruluyor. Yine öğrencilerin anlamada veya kavramada zorluk çekebileceği konularda aynı yola başvuruluyor. Dersin bir kısmında sanat tarihine ve eleştirisine yer verildiğinde öğretmen "*sorgulayıcı"* oluyor. Sınıf genellikle sorular yöneltiyor. Uygulamanın ağırlıkta olduğu derslerde öğretmen "*yardım sağlayıcı"* öğretim yoluna başvuruyor. Her öğrenciyi tek tek geziyor ve yardıma ihtiyacı olan öğrencilere yardımda bulunuyor. Öğrencilerin alışık olduğu konularda yani benzerini sık sık yaptıkları konularda öğretmen "*bırakınız yapsınlar"* (Stokrocki ve Kırışoğlu, 1996) anlayışına başvuruyor. Bir genelleme yapılması gerektiğinde öğretmenin yardım sağlayıcı öğretim yolunu ağırlıklı olarak kullandığı söylenebilir.

Öğretmenin bütün derslerde uyguladığı yönteme bakıldığında sık sık konu değiştirdiği görülüyor. Bir konu derinlemesine incelenmiyor. Ayrıntılı olarak bir sanat nesnesi yapılmaya çalışılmıyor. Çoğu zaman ürün ortaya çıkmadan ya da ürünün niteliklerini önemsemeden yeni konulara geçilebiliyor. Bütün derslerdeki gözlemlerimize dayanarak öğretmenin sanat eğitimi düşüncesinin felsefi kaynağının *"Yaygın (Yüzeysel) Yaklaşım"* (Stokrocki ve Kırışoğlu, 1996) olduğunu söyleyebiliriz. Burada öğretmen öğrencilerin daha çok araç-gereç ile çeşitli şekillerde karşılaştırılarak eğitilmesi amaçlanıyor. Daha çok daha iyi imiş gibi kabul ediliyor. Öğrencilerin, kimi ustalık, anlatım ve değerlendirme yeteneği elde edebilmeleri için çok gereç yerine birkaç gereç üzerinde çalışmaları gerektiği gerçeği çoğu zaman ihmal edilmektedir.

Gözlem Yapılan Sınıfın Öğrenci Profili

Süreç içinde gözlemlenen öğrenciler Anadolu Lisesi hazırlık sınıfı öğrencileridir. Sınıfın yaş ortalaması 16-17'dir. Öğrenciler ergenlik çağı gençliğinin özelliklerini göstermektedir. Tepkileri önceden kestirilmeyen, ne zaman nasıl davranacağını bilinemeyen, aşırı duygusal öğrenciler olduğu gözlenmiştir. Gözlemlenen sınıf belirli bir başarı ortalamasının üstündeki öğrencilerden oluşturulmuş bir sınıftır. Karnede görülecek sayısal başarı öğrencileri sanat dersinde de çalışmaya ve gayretli olmaya zorlamaktadır. Bundan ötürü nerdeyse bütün öğrenciler çalışmalarının işçilik boyutuna özen göstermektedir. Yaratıcılıktan yoksun da olsa genelde öğrencilerin ürün çıkarmak için gayret sarf ettiği gözlenmiştir. Bu yüzden çalışmalarının notla değerlendirilmesinde aşırı duyarlı oldukları davranış biçimlerinden anlaşılmaktadır.

Sınıfta kız-erkek öğrencilerin oranı dengelidir. Kız öğrencilerin sanat çalışmalarına daha yatkın olduğu, daha gayretli olduğu ve erkek öğrencilere oranla daha çok ürün çıkardığı gözlenmiştir. Erkek öğrenciler ise ders dışındaki şeylerle kız öğrencilere göre daha çok ilgilenen, daha az çalışan ve derste oluşan gürültünün kaynağı olarak görülmektedir. Bu sınıftaki öğrencilerin (yaşlarının da etkisiyle) çalışmalarının eleştirilmesine karşı duyarlı oldukları gözlenmiştir. Kız ve erkek öğrenciler arasında gruplaşmalar ve karşılıklı atışmalar vardır.

Sınıfı oluşturan öğrencilerin ekonomik durumu birbirinden çok farklıdır. Öğrencilerin konuyla ilgili malzeme temininde problem yaşadıkları, getirilen malzemelerin kalite olarak farklı olduğu ve sebebinin ekonomik durumundan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin genel profili hakkında öğretmenin de görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmaya katılan ve gözlemlenen öğretmen "*Okulunuzda*

öğrencilerin genel sosyal statüleri (konumları) nasıldır?" sorusuna cevaben "*Bizim okulumuzda her kesimden öğrenci var. Çok zengin ailelerin çocukları da var, fakir ailelerin çocukları da. Ama genelde memur çocukları, yani ekonomik durumu normal denebilecek öğrenciler var*." ifadesini kullanmıştır. *Sanat derslerine ihtiyaç duyulan parasal kaynak nasıl sağlanıyor?* sorusuna karşılık ise **"***Bu okulda aslında pek harcama yok. Yani sanat dersi için özel bir harcama yapılmıyor. Öğrenciler malzemelerini kendileri getiriyor. Ve dersleri normal sınıfta yaptığımız için okulun ayrıca malzeme almasına gerek kalmıyor."* Katılımcıya, "kaynak sağlama" ilgili düşünceleri ve önerileri sorulduğunda **"***Önce okul ve aile olarak sanat eğitiminin gerekliliğine inanmak lazım. Atölyesi olmayan bir okul için sanat eğitimine ayrılacak kaynaktan söz etmek çok zor. Bence her şeyden önce bir atölyeye ihtiyacımız var"* şeklinde düşündürücü cevap vermiştir.

Gözlem yapılan sınıfa uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunluğu görüşlerinde;

—Bir yıl boyunca resim dersinde birçok yeni şey öğrendiklerini,

—Sınıf ortamının gürültülü olduğunu ve arkadaşlarının bir kısmının çaba harcamadığını,

—Derslerdeki etkinliklerin bir lise için olması gerekenin altında olduğunu,

—Sanatın tanımının anlatım ve teknik olduğunu,

—Derste bu süre kadar yapılan çalışmalar içinde grafik çalışmalarını en çok sevdiklerini,

—Evde daha çok grafik çalışması yaptıklarını,

—En son severek yaptıkları sanatsal çalışmanın; yağlıboya ve grafik olduğunu,

—Gelecekte sanat derslerine devam etmek istediklerini,

—İdeal bir resim öğretmeninin açık görüşlü, sabırlı, samimi ve yardımsever olması gerektiğini,

—Evlerinde daha çok sanatsal fotoğraf, özgün dokuma (Halı/Kilim) bulunduğunu,

—Mezuniyetten sonra yüksek öğrenime devam etmek isteyenler, Güzel Sanatları tercih edebileceğini,

—Bugüne kadar çoğunlukla sanat galerisi gezdiklerini,

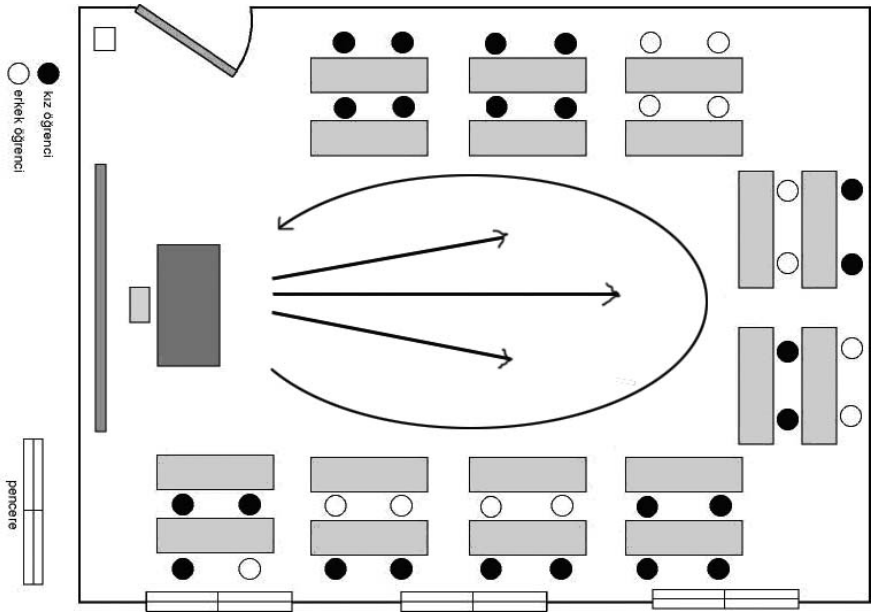
—Gelecekte sanat dallarında sanat tarihi, seramik, özgün baskı resim hakkında bir şeyler öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir.

Gözlem yapılan sınıfın ankete verdiği cevaplara göre bu sınıfı oluşturan öğrencilerinin çoğunluğunun sanatı seven ve bu alanla ilgilenmek isteyen kişiler olduğu söylenebilir. Anket yapılan öğrenciler hazırlık sınıfı olduğu için, büyük bir kısmı başka bir okuldan gelmiş ve yeni bir resim öğretmeniyle tanışmış. Bu nedenle yeni resim öğretmeninin farklı öğretim tarzıyla farklı şeyler öğrenmiş olabilir ve öğrencilerin ankete birçok yeni şey öğrendik cevabi bu etkenden kaynaklanabilir. Sınıf ortamının gürültülü olarak tanımlanması, öğretmenin öğretim tarzından ve öğrencilerin yaşları göz önüne alınarak derse olan ilgisizliklerinden kaynaklanabilir. Okulun atölyesi olmadığından ve yeni hizmete açılmış bir bina olduğundan öğrencilerin çoğu etkinliklerin bir lise için olması gerekenin altında olduğunu belirtmişlerdir.

Sınıfın (Fiziki Ortam) Tanımı ve Sınıf İçi İletişim

Sanat odası olarak normal eğitim-öğretim yapıldığı bir sınıf kullanılmaktadır. Sanat odası (sınıf), alan olarak yetersiz görünmektedir. Öğrenciler bir sırada iki kişi oturarak sıkışık bir halde sanatsal çalışmalarını yapmaya çalışmaktadırlar. Sıralar ikişerli olarak duvarların etrafına dizilmişler ve ortada boş bir alan oluşmuş. Ortada öğretmenin ve öğrencilerin gezebileceği geniş bir alan olmasına rağmen çalışma alanı ve öğrencilerin çalışırken yapabileceği serbest hareketler kısıtlanmıştır. Sınıfın bir duvarında pencereler vardır ve pencerelerin etrafına dizilmiş halde bulunan sıralar diğerlerine göre daha çok ışık almaktadır. Sınıfın içi pencerelerin bulunduğu duvardan karşı duvara doğru yayılan bir ışıklandırmaya sahiptir. Duvarlarda tarih şeridi dışında bir şey yok gibidir. Öğrencilerin sanatsal çalışmaları sınıf içinde sergilenmemektedir. Sınıfın tahtaya bakan duvarında bulunan elbise askılıkları dışında herhangi bir malzeme dolabı ya da deposu bulunmamaktadır. Öğrencilerin resim çantaları ya sıraların üzerinde ya da yerlerde dolaşır biçiminde göze çarpmaktadır.

Tablo 1: Sınıf İçi İletişim ve Öğretmenin Hareket İstikameti

Öğretmenin Hareket İstikametinin ve Etkileşim Tablosunun Tanımı: Öğretmen, sıraların duvar kenarlarına "U" biçiminde dizildiği sanat sınıfında, derse başlarken masanın önünde genel olarak konuyu anlatıyor. Konunun anlatma kısmını bitirince kendisine yöneltilen soruları cevaplandırıyor. Öğrenciler çalışmaya başlayınca sınıfın ortasında boş alanda, öğrencilerin çalışmalarını sırayla kontrol ediyor. U şeklinde turlara devam ediyor. Ayrıca sınıf ortasındaki turlar sırasında müdahaleyi gerekli gördüğü öğrencinin yanına sokuluyor, yardım ediyor ve sonra aynı yörünge üzerinde kontrol etmeye devam ediyor. Öğretmen kontrol etmeye devam ederken sınıfın herhangi bir yerinden yardıma ihtiyacı olan öğrencinin isteği üzerine, öğretmen bulunduğu yerden öğrenciye doğru yöneliyor. Bazen öğretmen yardım etmeye başladığı öğrencinin çalışmasına kendini kaptırıyor ve uzun süre devam ediyor. Bu arada diğer öğrenciler kendi başlarının çaresine bakıyorlar. Öğretmen genelde dersin seyrini öğrencilerin istekleri doğrultusunda devam ettiriyor. Teknik hakkında soru soran öğrenci olunca tekniği anlatıyor, örnek görmek isteyen öğrenciler olunca örnekler gösteriyor. Az da olsa masasında oturuyor ve gürültü oldukça dolaşmaya başlıyor ya da öğrencileri uyarıyor. Dersin işlevsiz geçen kısmı, genelde

öğretmenin öğrencileri rutin takibi sırasında dersin konusu dışına çıkan özel konuşmalarıyla başlıyor ve gürültü artıncaya kadar devam ediyor.

Gözlemlenen Dersin Tanımı ve Zaman Yönetimi

Dersin Tanımı (özet): Gözlem yapılan dersin içeriği ve genel özellikleri aşağıda yer alan tabloda kısaca özetlenmiştir.

Tablo 2: Gözlemlenen Dersin Tanımı ve İçeriği

Dersin düzeyi nedir?	Anadolu Lisesi Hazırlık sınıfı (orta öğretim)
Dersin süresi ne kadardır?	40 dakika
Hangi sanat şekli öğretilmiştir?	Resim
Hangi sanat disiplinleri rol oynamıştır?	Uygulamalı çalışmalar
Hangi sanat süreci öğretilmiştir?	Yağlıboya resim
Hangi sanat gereçleri kullanılmıştır?	Kurşunkalem, yağlıboya, tuval, fırça
Çalışmalar içinde hangi sanat kavramları verilmiştir?	Çizgi, doku, leke vs.
Güdüleme kaynakları nelerdir?	Sanat kitapları, öğrenci işleri vs.

Gözlemlenen Derste Etkin Öğretim Yöntemleri: Öğretmen dersin başlangıcında konuyu açıklayıcı bilgiler veriyor. Röprodüksiyon tekniğini öğrencilere ayrıntılarıyla anlaşılır bir şekilde anlatmaya çalışıyor. "*Temel bilgi aktarımı"* dersin ilk 10–15 dakikasını kullanıyor. Dersin akışı boyunca disiplinin sağlanması ve bütün öğrencilerin huzurlu bir şekilde çalışma yapabilmesi için gürültü yapan ve arkadaşlarını rahatsız eden öğrencileri uyararak disiplini sağlıyor. Gürültülü bir sınıf olduğu için dersin küçümsenmeyecek bir kısmı "*yönetsel*" öğretim biçimine harcanıyor. Öğretmen, öğretim tarzı olarak konuyu kısaca anlattıktan sonra öğrencilerin sorularına cevap vererek ve problemlerinde onlara yardımcı olarak derse devam ediyor. Bireysel olarak veya küçük gruplarla ürün ve gelişmeleri ile ilgili görüşmeler yapıyor. Buna bağlı olarak da dersin en büyük bölümünü "*süreç içinde iletişimsel*" olarak kullanıyor. Öğretmen öğrencilerle bireysel olarak veya küçük gruplar halinde ürün ve gelişmeler konusunda ilgilenirken; bazen de dersle ilgisi olmayan özel konulara zaman harcanabiliyor. Böyle durumlarda dersin bir bölümü *işlevsiz* olarak geçiyor.

Tablo 3: Kodlama Anahtarı, Tanımlar ve İşaretler

Öğretim biçimi	**Renk**	**Şekil**
1-Temel bilgi aktarımı	kırmızı	***
2-Yönetsel	yeşil	#.
3-Süreç içinde iletişim	mavi	**&**
4-İşlevsiz	turuncu	**???**
5-Öğretmen	siyah	**:{}**
6-Öğrenci	kahve	**:)**

Tanımlanan ve Açıklanan Öğretim Yöntemini Baskın Olan Yönleri: Gözlemi yapılan derste öğretmen, ders süresinin büyük bir kısmını öğrencilerin konuyla ilgili sorularını cevaplayarak geçiriyor. Öğrencilerle bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde ilgileniyor. Çoğu zaman öğrencilere yardım ediyor. Röprodüksiyon konusunda öğrencilerin zorlandıklarını ve sık sık öğretmenden yardım istedikleri gözleniyor. Bu ortamda öğretmenin öğretim yöntemde *süreç içinde iletişimsel* yönünün baskın olduğu gözleniyor.

Tablo 4: Süre Örnekleme Tablosu

ÖĞRETİM	**DAKİKA**	**%**
a) Temel bilgi aktarımı	8	23
b) Yönetsel	12	30
c) Süreç içinde iletişim	14	35
d) İşlevsiz	6	12
TOPLAM	40’	100

Öğretmenin Derste Uyguladığı Ağırlıklı Öğretim Tarzı: Gözlemi yapılan derste öğrencilerin sık sık öğretmenden yardım istedikleri ve öğretmenin de bireysel olarak yardıma ihtiyacı olan bütün öğrencilerle ilgilendiği hatta uzun süre ürünün oluşmasına direkt katkıda bulunduğu gözlenmiştir. Bu gözleme bağlı olarak öğretmenin derste uyguladığı ağırlıklı öğretim tarzının *yardım sağlayıcı yaklaşım* olduğunu söyleyebiliriz.

TARTIŞMA

Araştırmada dikkat çekilmesi gereken konulardan biri, gözlemlenen öğretmenin kendisi hakkındaki görüşleri ile araştırmacının bu öğretmenin profili hakkındaki gözlemlerinin örtüşmemesidir. Katılımcı öğretmen kendisini röportaj boyunca ideal öğretmen tipine yakın tanımlamıştır. Oysa araştırmacının gözlemleri ders sürecinin ideal bir görsel sanatlar eğitimi kalitesinden uzak sıradan ve monoton olduğunu göstermiştir. Burada görsel sanatlar eğitimi açısından iki önemli olasılık ortaya çıkmaktadır. *Birincisi*, öğretmen kendisini mümkün olduğu kadar eksiksiz göstermeye çalışıyor olabilir. *İkincisi* ve daha önemlisi ise öğretmenin kişisel düşüncesine göre ideal öğretmen profilinin bu şekilde düşünülüyor olmasıdır. İkinci ihtimal daha kötüdür. Çünkü bu düşünceye sahip görsel sanatlar öğretmeni öz eleştirisini yapmayabilir ve aynı tutumları meslek hayatı boyunca sürdürebilir. Meslek hayatının henüz başlarında sayılabilecek bir öğretmenin tamamen geleneksel yöntemle yürütülen sınıf yönetimi meslek hayatı boyunca devam ettiği varsayıldığında ise yavan ve monoton resim dersleri anlayışının birçok kuşağı daha bu dersten soğutacağı ve dersin hak ettiği yere gelemeyeceği anlamına gelmektedir.

Oysa görsel sanatlar eğitiminin hak ettiği yere gelebilmesi için bu alanın öğretmenlerine çok iş düşmektedir. Özsay (2003, s.123)'a göre; aynı doktorların insan vücudunu ve ilaçları bilmek zorunda oldukları gibi, ilk ve ortaöğretimde görev yapan görsel sanatlar öğretmenleri de öğretim için gerekli bilgi ve yeteneğin yanı sıra öğrencileri, sanat alanını ve sanatsal deneyimlerin anlamını kavramalıdırlar.

Gözlem yapılan sınıfın öğrenci profiline bakıldığında, genel olarak sınıfın sosyokültürel ortalamasının şehir merkezlerinde bulunan ortaöğretim okullarını temsil eder nitelikte olduğu söylenebilir. Bu yönüyle araştırmada yapılabilecek çıkarım ve değerlendirmelerin, araştırma için belirlenen evrenin dışında yer alan okulları da temsil eder nitelikte olduğu söylenebilir. Yani araştırmada yapılan gözlemler Türkiye'de yer alan birçok ortaöğretim okullarında yürütülmekte olan görsel sanatlar eğitimindeki sınıf yönetimine ve öğrenme yaşantılarına örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

Araştırmada yer alan sınıfın (fiziki ortam) ve sınıf içi iletişimin de geleneksel yöntemin tipik örneklerinden olduğu söylenebilir. Kısaca söylemek gerekirse; alışılmış, sıradan konuyu sınıfa sunan ve ders sürecini takip eden klasik geleneksel görsel sanatlar (resim-iş) öğretmeni profili görülmektedir. Bu tarz öğretimin en kolay görsel sanatlar öğretmenliği modeli olduğu söylenebilir. Bu öğretim anlayışı görsel sanatlar derslerinin en verimsiz geçebileceği yöntem olarak kabul edilebilir. Bu anlayışta sınıf

yönetimi öğretmen için kolaydır ancak dersin amaçları açısından yetersiz ve ilkeldir.

Günümüzde ve yakın zamanda ortaya çıkan birçok eğitim anlayışı eğitim ortamlarını ve sınıf yönetimi modellerini oldukça değiştirmiştir. Örneğin Çoklu Zekâ Kuramı'nın eğitim ortamlarına uygulanması ile görsel sanatlar öğretimi oldukça değişmiş ve renklenmiştir. Artık sadece resim değil birçok sanat alanı çeşitli yöntemlerle birlikte görsel sanatlar eğitimi içinde yer almıştır (Ayaydın, 2009).

Bu araştırmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biri de geleneksel yöntemle işlenen görsel sanatlar eğitimi derslerindeki zaman yönetimini gözler önüne sermiş olmasıdır. Zaman yönetiminin incelenme süreci içinde öğretmenin sınıf yönetimi anlayışı da ortaya konmuştur. Bu sınıf yönetimi anlayışı modern eğitim ve görsel sanatlar eğitimi açısından yetersizdir. Bu yetersizliğin sebebini öğretmenin yetişme süreci içinde aramak yanlış olmasa gerek. Lisans eğitimi süresince yeterli eğitimi alamayan, değişik sanat eğitimi yöntem ve tekniklerini öğrenemeyen, pedagoji derslerine yeterince odaklanamayan ve çoğu zaman sanatçı mı-eğitimci mi ikilemi içinde bocalayan öğrenciler, öğretmen olarak atandıklarında problem yaşamaktadır. Bunun sonucunda ise ne yapmalıyım telaşına çare olarak, kendisinin ortaöğretim öğrenciliği sırasında resim-iş öğretmeninden gördüğü yöntem ve teknikleri aynen uygulamaktadır. Bu durumda ise geleneksel yöntem kısır döngü içerisinde nesilden nesle aktarılmakta ayrıca yeni yöntem ve teknikler uygulama konulamamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda geleneksel resim-iş öğretimine örnek oluşturabilecek bir öğretmen ve sınıf yönetimi ortaya çıkmıştır. Böylece bu araştırma ile geleneksel resim-iş yani şimdiki adıyla görsel sanatlar dersi sınıf yönetimi açısından sorgulanmıştır. Araştırma göstermiştir ki; görsel sanatlar dersi sınıf yönetiminde öteden beri süregelen yöntem, teknik ve anlayışlar aynen devam etmektedir. Öğretmen, belirli bir konuyu belirledikten sonra bu konuyu öğrencilere izah etmeyi ve dersin sonuna kadar öğrencileri konu ile meşgul etmeyi yeterli görmektedir. Öğrencilerin sadece konuyu anlamış olmaları ve konuya uygun bir ürün ortaya koyabilmiş olmaları sanat eğitimcisi açısından yeterli görülmektedir. Böylece öğretmen dersi amacına ulaşmış görmekte ve kendini de başarılı olarak kabul etmektedir. Oysa ideal bir görsel sanatlar dersi açısından geleneksel yöntemde bazı eksikler olduğu açıktır. Geleneksel anlayışta görsel sanatlar dersinin sınıf yönetimi; öğretmenin konuyu verdikten sonra sınıfta disiplini

sağlamak ve ders süresi boyunca öğrencileri konu ile meşgul edebilmek olduğu görülmektedir. Modern anlayışta yer alan çeşitli teknikler ile kuramsal bilgi destekli etkinlikler dizisi anlayışı henüz ortaöğretim düzeyinde uygulanmamakta olduğu anlaşılmıştır.

Öneriler

Görsel sanatlar eğitiminin ilk ve ortaöğretimde istenen düzeye gelebilmesi istenen kalite düzeyine sahip öğretmenlerin yetiştirilebilmesine bağlıdır. Bunun sağlanabilmesi için Resim-iş öğretmenliği programlarının dersleri ve içerikleri tekrar gözden geçirilmelidir. Bu alanın içeriği ilk ve orta öğretimde yer alan görsel sanatlar eğitimi dersinin içeriği ile bir paralellik taşımalıdır. Oysa adlandırmada bile bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Resim-iş öğretmeni diploması ile lisans öğretimini noktalayan öğretmen adayı atanınca görsel sanatlar öğretmeni olmaktadır.

Adlandırma dışında, ayrıca, içeriğin de tam uyuştuğu söylenemez. Öğretmenin içeriğe hâkim olup olmaması sınıf yönetimini de etkileyebilir. Bu yüzden, resim-iş öğretmenliği programında, ilk ve ortaöğretimde yer alan içeriğe uygun eğitim verilmelidir.

Sınıf yönetimi kavramını yeterince algılayamayan ve görsel sanatlar eğitiminde yaşanan gelişmeleri takip etmeyen ya da edemeyen öğrenciler, öğretmen olunca zorluk çekebilmektedir. Lisans eğitiminde sınıf yönetimi teknikleri sadece eğitim bilimleri derslerine bırakılmamalı ve atölye dersleri olarak ifade edilen derler içinde de yer almalıdır.

Yöntem ve tekniklerin uygulanış biçimi sınıf yönetimini belirli ölçüde etkileyebileceğinden, lisans eğitimi boyunca resim-iş (görsel sanatlar) öğretmeni adayları yeni yöntem ve tekniklerle ve yeni eğitim anlayışlarıyla donatılmalıdır.

KAYNAKLAR

Atan, A., 2000. Bilgi Çağında Sanat Eğitimi, 6.Ulusal Sanat Sempozyumu (Bilgi Çağı ve Sanat), *Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 8.*

Ayaydın, A., 2009. Çoklu Zekâ Tabanlı Görsel Sanatlar Eğitimi. *Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.*

Başar, H., 2005. Sınıf Yönetimi. *Ankara: Anı Yayıncılık.*

Başaran, İ.E., 1983. Eğitim Yönetimi. *Ankara: Kadıoğlu Matbaası.*

Boydaş, N. ve Balcı, Y.B., (1997). Eğitimbilime Giriş. *Ankara: Gazi Kitabevi*.

Buyurgan, S., 2007. Eğitim Fakülteleri Resim-İş Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğrencilerinin Aldıkları Eğitim-Öğretime Yönelik Görüş ve Beklentileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 5(4) 657–677.

Çakır, A., 1990. Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları. *Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.*

Çelik, V., 2003. Sınıf Yönetimi. *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.*

Demirel, Ö., 2005. Öğretme Sanatı. *Ankara: Pegem A Yayınları.*

Ertürk, S., 1972. Eğitim Program Geliştirme. *Ankara: Yelkentepe Yayınları: 4.*

Etike, S., 1995. Sanat Eğitimi Yazıları. *Ankara: İlke Kitap ve Yayınevi.*

Genç, A., 2004. Resim-İş Öğretmenliği Programına Yeni Bir Bakış. II. Sanat Eğitimi Sempozyumu (Bildiriler Kitabı). *Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.*

Gökaydın, N., 1982. Sanatta Eğitim. Plastik Sanatlar Sempozyumu. *Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.*

İlkyaz, A., 2004. Popüler Kültür, Kiç, ve Sanat Eğitimine Etkileri. II. Sanat Eğitimi Sempozyumu (Bildiriler Kitabı). *Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*.

Karslı, M. D., 2009. Sınıf Yönetimi. *Ankara: Kök Yayıncılık.*

Kırışoğlu, O.T., 2002. Sanatta Eğitim, Görmek Öğrenmek Yaratmak*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.*

Kırışoğlu, O.T., 2009. Sanat, Kültür, Yaratıcılık**,** *Ankara: Pegem A Yayıncılık.*

Küçükahmet, L. (Ed.), 2003. Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar. *Ankara: Nobel Yayıncılık*.

Özçelik, D.A., 1998. Ölçme ve Değerlendirme, *Ankara: ÖSYM Yayınları.*

Özsoy, V., 2003. Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. *Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*.

Öztop, Ş., 1993. Sorunların Işığında Sanat Eğitimi. *Çağdaş Eğitim Dergisi,* 18 (187): 44–45.

San, İ., 1988. Güzel Sanatlar Eğitimi, *Eskişehir: A.Ü.A.Ö.F Yayını.*

Sönmez, V., 2005. Öğretmen Yetiştirmede ve Atamada Yeni Bir Model. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu (Bildiri Özetleri Kitabı). *Ümit Ofset Matbaacılık.*

Stokrocki, M ve Kırışoğlu, O., 1996. Ortaöğretim Sanat Öğretimi. *Ankara: YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi.*

Vural, B., 2004. Nitelikli Sınıf ve Stressiz Eğitim Ortamı. *Ankara: Hayat Yayıncılık.*

Yıldırım, A. ve Şimşek. H., 2000. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teknikleri. *Ankara: Seçkin Yayınevi.*